

Lucia, dragspelsmusik och sång

Finlandssvenska emigranter berättar om musik

År 2000 deltog jag i en luciatablå på *Swedish Cultural Center* i Seattle, USA. När vi sjöng de traditionella julsångerna var det som om stämningen i salen förtätades. Publiken sjöng med i alla sånger som de kunde, även om texten de mindes inskränkte sig till ”tipp tapp” i *Tomtarnas julnatt*. Mitt intryck var att detta var den svenskaste samling människor som jag kom i kontakt med under mitt år som utbytesstudent i USA. Detta fick mig att fundera på hur musik kan fungera som uttryck för identiteten. Någoting hände inom emigranterna och deras ättlingar medan de iakttog luciatablå, och kanske framför allt då de själva fick sjunga. Någoting i programmet och sången fick dem att känna sig som svenskar snarare än amerikaner, åtminstone i det ögonblicket. Detta uttryckte de genom de svenska julsångerna, genom de få ord de mindes. Musiken blev därmed ett sätt för dem att iscensätta sitt nordiska ursprung.

Inledning

I denna artikel kommer jag att undersöka hur en grupp människor kan använda musik för att iscensätta sin etniska identitet. Gruppen jag valt att studera är finlandssvenska emigranter i Nordamerika och deras ättlingar. Artikeln bygger på min pro gradu-avhandling *Hemlandstoner* (2002), vilken i sin tur bygger på ett fältarbete, *Amerikaexpeditionen 2002*, på Nordamerikas västkust som jag deltog i för Finlands svenska folkmusikinstitutets räkning under februari 2002. Tanken var att följa upp den

stora *Amerikaexpeditionen 1971*, utsänd av Folkmålskommissionen och Folkkultursarkivet, och se hur läget förändrats under de senaste 30 åren. Ur det insamlade materialet har jag nu valt ut tre intervjuer, som jag kommer att analysera med tyngdpunkt på informanternas berättande om finländsk musik.

Jag behandlar här begreppen ”finländsk” och ”skandinavisk” som synonymer, eftersom det ofta använda *Scandinavian* på den nordamerikanska västkusten syftar på språkgruppen och inte på det geografiska området. Detta betyder att de finlandssvenska emigrantättlingarna emellanåt talar om sig själva som skandinaver, och ibland också som svenskar, istället för att använda termer som ”finländare”. Jag ser det som att emigranterna använder emic-termen *Scandinavian* där jag skulle använda etic-termen *Nordic*¹. På den nordamerikanska västkusten används inte heller någon standardterm för ”finlandssvensk”. Då de första finlandssvenska föreningarna hade namn som *Svensk-finska sjukhjälpsföreningen af Amerika* är översättningen *Swede Finn* den mest använda termen. Denna är dock förvirrande – utomstående tror att man talar om finskspråkiga i Sverige.

Flera undersökningar visar att bland immigranter försöker första generationens invandrare hålla fast vid sin etniska identitet, andra generationen söker integrering och den tredje återvänder till sina rötter. Här återkommer vi till termen *Scandinavian*. Det är för barnbarnen inte längre det

specifikt finlandssvenska arvet som gäller, utan en luddigare kategori. För dem kan inte längre språket användas som samlande medel – alldeles för få av dem talar flytande svenska så detta skulle utestänga mer än förena (jfr Linde-Laursen 1997: 183, 192). Detta kommer jag att ge exempel på nedan.

Utvandringen från Finland

Den största utvandringsvågen från Finland inföll mellan åren 1871 och 1929. Finlandssvenskarnas andel av emigranterna var oproportionellt stor. Några säkra siffror finns inte, eftersom det konstaterats att uppemot 40 % av emigranterna saknas i de officiella rullorna (se t.ex. Wester 1971: 11). Anders Myhrman, som står för den digraste forskningen om finlandssvenska emigranter, uppskattar finlandssvenskarnas andel till 20 % av det totala antalet emigranter från Finland. Detta skulle betyda att ca 73 000 finlandssvenskar, med österbottnisk majoritet, gav sig iväg för att söka lyckan i Nordamerika (Myhrman 1971: 41f). De vanligaste orsakerna till beslutet

att lämna Finland uppgavs vara fattigdom, ovilja att göra militärtjänst och vandringslust. Många kvinnliga emigranter suktade också efter jobben som hembiträden på den nordamerikanska kontinenten, vilka ansågs bättre än de tunga arbeten utomhus som var vikta för unga kvinnor på den finländska landsbygden (Ahlbäck 1976: 12).

Livet i det nya landet var inte alltid lätt. Speciellt männen var hårt drabbade av olyckor och dödsfall på grund av farliga arbeten i gruvor och i skogen, genom drunkning, våld och alkohol. Andelen självmord var också mycket hög både bland kvinnor och bland män (Lindström-Best 1988: 4, 49 – 54). Eftersom emigranterna strävade efter att slå sig ned bland sina landsmän uppstod det snart olika sammanslutningar och föreningar i det nya landet, t.ex. Finlandssvenska klubben i Vancouver B. C. och *The Åland Club of Seattle*. Föreningar som dessa verkade vanligtvis för att bevara språket och stärka sammanhållningen mellan emigranterna. Sången och musiken var de mest framträdande sociala aktiviteterna inom finländarnas föreningar, och det var

Finlandssvenska skogshuggare vid "logging campen" Central Lake, Kanada. Nestor Vesterback, född 1907 i Petalax håller fiolen. "Logging camparna" var viktiga arbetsplatser för de unga, manliga emigranterna under 1900-talets första decennier. (FMI 258)

musiken från "gamällande" (hemlandet) man tog fasta på (Häggman 2001: 105). År 1920 bildades så *Order of Runeberg*, den största av de finlandssvenska sammanslutningarna, med filialer – så kallade loger – över stora delar av kontinenten (Myhrman 1971: 55f, 347, 392). En av de nyaste föreningarna, som för tillfället växer snabbt, är *Swedish Finn Historical Society*. Det Seattle-baserade sällskapet är till skillnad från de äldre organisationerna inte en *social club*, utan snarast en informationskanal om Svenskfinland.

Trots att finlandssvenskarna slöt sig samman i Nordamerika hamnade de ofta i kläm mellan två större emigrantgrupper: sina finsktalande landsmän och rikssvenskarna. Ann-Mari Häggman förklarar att finlandssvenskarna hade språket gemensamt med rikssvenskarna, fosterlandet med finnarna samt historien med båda. Ändå kunde finlandssvenskarna inte riktigt identifiera sig med någondera gruppen. Med hjälp av sången och musiken försökte de därför bygga upp en egen finlandssvensk identitet i det nya landet (Häggman 2001: 111). Här kan man dra paralleller till att man i Finland kämpade för att bygga upp en finlandssvensk identitet, även här bland annat med musikens hjälp. De stora sångfester som arrangerades på bägge sidor av Atlanten är exempel på detta (Häggman 1996: 30ff). I Nordamerika är det främst Runebergordens körer som har varit och är ännu idag starkt finländskt profilerade (jfr FMI 258, 2002: 32).

Mika Roinila har upptäckt att det idag sker något av ett generationsskifte inom de finländska emigrantleden på den nordamerikanska västkusten. Den första generationens emigranter var länge pådrivande när det gällde att hålla fast vid det finländska och nu uppstår ett tomrum då de undan för undan faller bort. Det var vanligt att finlandssvenskarna uppmanade sina barn att tala engelska, eftersom de själva fått käm-

pa med att lära sig språket. Detta betyder att de flesta emigranttätlingar idag klassificerar sig enbart som kulturella finländare, inte språkliga sådana (Roinila 2000: 107f). I samklang med Roinilas tankar berättar en av mina informanter att den finländska bakgrunden inte var något som framhölls av hennes utflyttade morföräldrar. De lärde varken ut språket eller sederna aktivt:

[...] they didn't always talk a lot about it. Yeah, but it came through in the food and the music, especially (FMI 258, 2002: 37).

Informanten tog ändå till sig en del av morföräldrarnas kultur genom att umgås med dem – "you just kind of remerge it that way" säger hon. Det är också främst maten och musiken som hon själv vill föra vidare till sina barn (FMI 258, 2002: 37).

Teoretiska begrepp

Begreppet identitet kan tolkas på många skiftande sätt. Den ursprungliga betydelsen av ordet identitet var "densamme" eller "jag är jag". Identitet kan handla om olika plan av samhörighetskänslor, så som personliga och kollektiva. Därför är också hemmahörande viktigt för identiteten. Då det inte bara finns en sorts identitet omskapar vi den ständigt, framförallt i interaktion med andra. Idag framhåller man att identitetsskapandet är flexibelt och situationsbundet, medan man förut såg kontinuitet med tidigare identifikationer som viktiga (Alsmark 1997: 10f). För en del emigranter är det naturligt med en finländsk identitet, medan andra ser det finlandssvenska som en del av det förflutna:

'Cause I really, I really, really enjoyed the Swedish part of my life [...] when I was young. (FMI 258, 2002: 29).

Informanten framställer sig här som en före detta nordbo. Trots att informanten inte längre håller fast vid sitt finländska ursprung är hon mycket stolt över sin bakgrund. När hon vill ge sina vänner en personlig julklapp iscensätter hon sitt ur-

sprung med hjälp av en adventsljusstake:

[...]but every once in a while there's still something that comes through like, my friends [...].and I'm learning about their Native customs and things like that. And at Christmas time I bought them a welcome light for Christmas. And I thought about it all year long, and I had to get one and the only place I could get one was IKEA [...].and I said, you know, you've taught me about your culture, and I said this is part of mine (FMI 258, 2002: 29).

Här ser vi att informantens identitet är situationsbunden. I det första citatet framställer informanten den finländska identiteten som ett passerat skede, men i det andra citatet visar att den finländska sidan ibland aktiveras (FMI 258, 2002: 29).

Jag ser en etnisk grupp som en samling människor som avgränsas eller avgränsar sig själva enligt vissa kriterier, i emigranternas fall enligt nationellt ursprung och språk. Enligt Owe Ronström kan även styrkan och intensiteten i gruppidentifikationer vara situationsbundna. Därför är det viktigt att inte se det etniska som någonting som styr vårt minsta steg, istället lyfter vi fram det emellanåt (jfr Ronström 1992: 239f). Begreppen identitet och etnicitet har alltså många gemensamma nämnare. Nordamerika är något av ett specialfall då man talar om etnicitet, eftersom man här medvetet har försökt att blanda upp de olika folkgrupper som befolkar kontinenten. Trots detta identifierar sig de flesta innevånarna inte enbart som amerikaner eller kanadensare, utan de har även en eller flera övriga etniska identifikationer enligt härstamning. Susanne Österlund-Pöttsch talar i *American Plus* (2003), om etniska identiteter som ibland visar sig hos nordamerikanerna. Hon framhåller att en dylik plus-identifikation alltid har en positiv överton, annars lockar det inte att upprätthålla den. En av mina informanter uttrycker sig så här:

I guess it would depend, if asking for my citizenship, I'd say American. If asked for my background, you know my nationality,

I would say Swedish. Very much so, yeah. I'm very proud of that. I don't have one of those license plates yet, that says you know "Swedish American driver", or something, but I've seen those around. Yeah, I'm very proud of that (FMI 258, 2002: 37).

Hon gör alltså en skillnad mellan medborgarskap och nationalitet, vilket visar att hennes etniska identitet är hoppusslad av flera beståndsdelar. Hon visar stolt hur hennes ursprung bildar ett värdefullt plus till den amerikanska vardagen (FMI 258, 2002: 37).

Jag ser musiken som en symbol för den finländska identiteten i den etniska grupp som emigranterna och deras ättlingar utgör. En symbol är någonting mångtydigt, som ger iakttagaren utrymme för tolkningar. När det gäller en symbol för det etniska ursprunget är det viktigt att gruppen gör en kollektiv tolkning av symbolen för att den ska kunna uppfattas som en identitetsmarkör. Eftersom tolkningen görs av betraktaren kan samma musik vara symbol för många olika företeelser. Musiken är tacksam att använda som symbol eftersom den ofta ger starka känslor av samhörighet, som dock inte behöver basera sig på faktisk likhet. En symbol skapar trots allt inte bara en känsla av samhörighet, den markerar också gränser mot de utomstående (Lundberg 2001: 75f).

Enligt Owe Ronström används musik flitigt för att socialisera ungdomar till en viss etnisk identitet (Ronström 1992: 15). Musik kan ses som ett system av erfarenheter och upplevelser, lagrade t.o.m. över generationer. Dessutom har den förmågan att ge människor aningar om hur livet kunde vara (Ronström 1990: 8). För ungdomar som växer upp "borta från hemma" kan musiken bli en påtaglig länk till eller en symbol för det etniska ursprunget och dess kulturarv. Detta gör att musik, i egenskap av symbolladdad kulturprodukt, effektivt kan användas för att iscensätta identitet, ursprung och samhörighet. En av mina in-

formanter får visa hur Ronströms tankar praktiseras bland emigranterna. Informanten berättar att hennes föräldrar försökte förbättra barnens svenska genom sång. Barnen tyckte om att sjunga, men de fick inte sjunga hur som helst:

Well we sang it whenever we had a chance on the farm [.]and my parents were diligent in teaching. I mean we were not allowed to slop around when we sang, we had to start over again and sing it properly!Oh yes!We, we had to sing with feeling and understanding. And it used to jar us at the time because we would just like to sing. But no, we had to sing it properly. I'm kind of grateful for that now (FMI 258, 2002: 32).

Detta visar att den finländska sången inte bara sågs som underhållning i denna familj, utan också som språklära genom vilken man kunde utforma önskad etnisk identitet. Genom sånger som *Slumrande toner* och *Björneborgarnas marsch* lärde sig barnen dock inte bara svenska, utan texterna upplyste dem samtidigt om vikten av att hålla fast vid sitt ursprung. Just *Slumrande toner* har ett stort emotionellt värde för denna informant. Antagligen påverkas hon även av texten, som uppmanar till att hålla traditionerna vid liv – något som var viktigt även för hennes föräldrar. Informanten sjunger också med i en av de finlandssvenska körerna på den Nordamerikanska västkusten. Hon förklarar att kören personifierar hennes intresse i det finländska:

I'm still very emotional about being Swedish Finnish. And, this choir to me personifies my interest in the Swedish Canadian, Swedish Finnish Canadian fact here.² And I understand how the people feel that came from Finland, because I have the same feelings (FMI 258, 2002: 32).

Genom kören tar hon aktivt del i den finländska delkulturen i det nordamerikanska samhället. Samtidigt förmedlar körsången känslor av de tidigare generationernas upplevelser och hon får en känsla av samhörighet med dem. Genom att låta kören personifiera sina finländska intressen knyter hon

mycket nära band mellan det finländska och musik. För henne blir körsången ett sätt att iscensätta finländskheten.

Sång bland emigranterna

Finlandssvenskarna tog med sig sina musiktraditioner till den nya kontinenten då de emigrerade. Sången och musiken var en del av informanternas uppväxt, och ofta minns de den med bitterljuv nostalgi. En av mina informanter gör en tankebrygga mellan svenskspråkig sång, glädje och kärlek då hon rörd beskriver sin barndom:

My *mamm*³ always used to sing. She was always a happy lady. And it was always very much warmth and loving in our house and. And I don't know, I always used to think that it is part of the Swedish heritage. [laughter] Isn't that funny? (FMI 258, 2002: 29)

På detta sätt ger hon finländsk sång och musik ett positivt värde. Musiken är förknippad med barndomens glädje och trygghet. Här har vi ett exempel på hur musik används för att socialisera barn, samtidigt som man kan tolka detta som att mamman iscensätter sitt ursprung genom sången (FMI 258, 2002: 29).

Bland mina informanter var *Hälsa dem därhemma* den populäraste och samtidigt den mest känsloladdade sången. I stort sett alla känner till den. En informant påpekar genast att den är skriven i Nordamerika och inte i Norden, men vidhåller att sången får henne att tänka på Finland och på föräldrarna:

Well, I don't know who wrote it, I don't know how it came to be, but it, it's a very powerful song too. And we can hardly sing it for emotion. *Hälsa dem där hemma*, my gosh! (FMI 258, 2002: 32)

Att sjunga *Hälsa dem därhemma* aktualiserar familjemedlemmarnas skiftande förhållningssätt till det finländska ursprunget:

And it does make me think of them [my parents], who were so nationalistic, they were so Finnish Swedish [...] and I was

more emotional than [..] my older brother and sister and they wanted to be Canadians as fast as they could. "Oh please, let's not sing *Slumrande toner*, huh" you know. But I just loved it, I just ate it up [...] It was very emotional for me (FMI 258, 2002: 32).

Här visar informanten att hennes starka känslor för finländsk sång hänger samman med hennes engagemang i den finländska bakgrunden överhuvudtaget. Hon framhåller att *Hälsa dem därhemma* är mycket viktig för emigranterna (FMI 258, 2002: 32). Här är det kanske hemlängtan snarare än bitterljuv nostalgi som spelar in. *Hälsa dem därhemma* är en sång som verkligen får emigranterna att gråta. Därför blir den också ett medel för emigranterna att släppa fram känslorna för det förlorade hemlandet som de kanske aldrig har sett. En annan gemensam upplevelse kan vara en känsla av utanförskap – i Nordamerika känner sig emigranttättingarna för finlandssvenska, medan de i Finland känner sig för amerikanska. Genom sången kan de uttrycka sin längtan efter att känna sig verkligt hemma någonstans.

En annan informant berättar om *Swedish Finn Historical Societys* årsmöte 2002, där deltagarna spontant ombads sjunga med i *Hälsa dem därhemma*:

And I listened to everyone sing, and when I turned around my mother was singing part of it. I had never heard her sing it, and yet she obviously remembered it, and probably heard it growing up and. And she's kind of a shy person, and probably if she couldn't do it properly in the right Swedish she probably just wouldn't sing it to us, which is again too bad [...] So that was neat (FMI 258, 2002: 37).

Hos denna informant kan vi se drag av generationsproblematiken bland emigranterna – det som barnen försöker glömma vill barnbarnen minnas. Informantens mamma talade inte svenska med barnen, eftersom hon ville lära dem *proper Swedish*, ordentlig svenska – inte den dialekt som hon lärt sig av sina föräldrar. Resultatet blev att barnen inte alls talar svenska.

Mamman vill endast lära ut det som hon upplever som korrekt, men hennes dotter vill däremot lära sig så mycket som möjligt av morföräldrarnas arv (FMI 258, 2002: 37).

Jag deltog själv i ovannämnda årsmöte och såg hur starkt emigranterna reagerade på musiken som spelades. Framför allt var det *Hälsa dem därhemma* som lockade fram tårar bland åhörarna, som sjöng med i refrängen efter bästa förmåga. Jag upplevde att stämningen i salen förändrades efter den känslofyllda urladdningen till en ny sorts samhörighet vid den avslutande lunchen. Även här ser jag musiken, i detta fall speciellt *Hälsa dem därhemma*, som en symbol för det finländska ursprunget. Denna sång låter emigranterna uttrycka sin känsla av gemenskap, de faktiska olikheterna till trots.

En informant har ett speciellt förhållande till psalmen *Tryggare kan ingen vara – Children of the Heavenly Father* på engelska. Informanten berättar att hennes föräldrars kyrka grundades av nordbor. *Tryggare kan* sjöngs vanligtvis på dopen i föräldrarnas kyrka, just för att den är svensk. Den sjöngs på svenska vid hennes eget dop och hon vill att den ska sjungas även på hennes barns dop:

I get very sentimental about that song! Yeah, it's funny, it's another one of those you don't think about until you get older and you move away [...] probably if I had a child then I would have them be baptized with that sung in Swedish, because it's, yeah, I would like to do that! (FMI 258, 2002: 37)

Genom att den svenska psalmen sjungs under den första stora livsriten, dopet, kommer barnet att symboliskt knytas till de finländska rötterna. Genom psalmen skapas band bakåt i tiden, tillbaka till det finländska arv som informanten vill att hennes barn ska växa upp med. Genom att välja att sjunga psalmen på svenska iscensättes

Vårt Land

F. PACIUS

1. Vårt land, vårt land, vårt fos - ter - land! Ljud högt, o dy - ra
2. Vårt land är fat - tigt, skall så bli För den, som guld be
3. Din blom ming, slu - ten än i knopp, Skall mog - na ur sitt

ord! Ej lyfts en höjd mot him lens rand, ej
gär. En främ ling far oss stolt för bi; Men
tvång; Se, ur vår kär - lek skall gå opp Ditt

sänks en dal, ej sköljs en strand, mer äls - kad än vår bygd i
det - ta lan - det äls - ka vi: För oss med mo - ar, fjäll och
ljus, din glans, din fröjd, ditt hopp: Och hög - re klin - ga skall en

mer
For
Och

nord än vå - ra få - ders jord.
skär Et guld - land dock det är.
gång Vår fo - ster - länd - ska gång.

äls - kad än vår bygd än
oss med mo - ar, Et
hog - re klin ga skall Vår

ENGLISH VERSION

Our land, our land, our native land,
Oh, let her name ring clear!
No peaks against the heavens that stand
No gentle dales or foaming strand,
Are loved as we our home revere
The earth our sires held dear.

Our land is poor, and so must be,
To him who covets gold;
The others pass it scornfully
And hardly note, we love it,
We can prize its crags and headlands bold
Its wealth of moor and wold.

sätts också familjens finländska ursprung inför den övriga församlingen.

Lucia- och julfirande

Emigranterna och deras ättlingar håller hårt fast vid julens traditioner. De ordnar luciafester, kokar lutfisk samt köper ad-

ventsljusstakar och halmstjärnor på IKEA. Dessa komponenter av julfirandet är på olika sätt manifestationer av det finländska ursprunget. Det var till exempel ingen av informanterna som tillstod att den märkliga lutfiskens skulle vara god, men jul smakar den! Genom att år från år ändå införskaffa

Emigranterna och deras ättlingar upprätthåller sin egen version av finlandssvenskheten. Detta är den version av *Vårt land* som Runebergkören i Seattle, WA, sjunger. På svenska sjunger kören vers ett, två och elva - men de verser som översatts till engelska är inte den första och den elfte som man sjunger i Finland, utan den första och den andra. Detta passar kanske bättre in på det Finland som emigranterna minns från sin uppväxt. (FMI 258)

den i specialbutiker gör emigranterna ett aktivt val – de väljer att iscensätta ett finländskt julfirande (FMI 258).

Julens musik har överlevt förhållandevis väl på den nya kontinenten. Informanterna talar både om inspelad julmusik och om levande musik. En informant berättar utförligt om kassetterna som hennes mor brukade spela om jularna, där *Nu är det jul igen* finns med. Informanten är inte helt säker på vilken sorts musik det är på kassetterna, det kan nog vara helt vanlig dansmusik också, men eftersom kassetterna bara har spelats i juletid tänker hon själv på musiken som julmusik. Här ser vi hur kassetterna har blivit symboler för julen – det är inte innehållet som är det viktiga utan informantens tolkning av musiken. Informanten har också dansat traditionella ringlekar:

And usually, when my grandfather was there, he'd play the accordion and we'd dance around in a circle. Holding hands. [...] I don't remember singing anything. I don't. Probably too excited about the presents. Maybe the adults were singing and I don't remember (FMI 258, 2002: 37).

Beskrivningen av ringlekarna stämmer väl överens med de idylliska bilder av finländskt julfirande som säljs som julkort och planscher. Jag undrar dock hur många finländska barn som faktiskt dansat ringdans därhemma till levande musik. Åtminstone för min egen generation är ringdans någonting som skedde på skolans julfest, och då fanns det inga musikanter på plats utan det dansades till inspelad musik. De dansande barnen var kanske ett sätt att iscensätta idealen för finländskt julfirande i ett land med annorlunda jultraditioner.

Lucia firas ännu idag av de finländska och svenska organisationerna i Nordamerika. En informant berättar att hon ville lära barnen att Lucia var en stor fest. Därför klädde hon alltid upp dem till tänderna inför firandet – *I'd dress my kids up to the nines* säger hon. Det är en mycket stolt farmor som berättar om hur hennes barnbarn deltog i ett luciatåg för något år sedan:

Informant: But I was so proud sitting there watching my little granddaughter singing in the *tärnor*.

Ringdans till levande musik på en finlandssvensk julfest på den amerikanska östkusten inför julen 1993. (FMI 140)

X: Did she sing in Swedish and all?

Informant: In Swedish, oh yes. And she's got a very good ear for singing (FMI 258, 2002: 32).

Hon säger att det var något stort att ha barnbarnet med i luciatåget, *it was a big deal*. Jag tolkar hennes engagemang i Luciafirandet som att hon använder denna fest för att enkulturerar de yngre generationerna in i den finlandssvenska kulturen. Därför blir också Luciafirandet viktigt för henne, *they had to know that Lucia fest was something big* säger hon. Hennes berättande om Luciafirandet visar att det för henne blev ett sätt att dramatisera den finländska kulturen både för sig själv och för de yngre generationerna (FMI 258, 2002: 32).

En informant har själv deltagit i Lucia-tåg. Hon har lussat för besökande släktingar som liten och deltagit i sin skandinaviska kyrkas *Lucia festival*. Hon framhåller att Lucia inte firades av familjen alla år, firandet var mer ett engångstillfälle. Hennes mamma vill dock på att barnbarnen ska delta i luciatåget.

I think my mom really hopes that my niece will be a Lucia bride. [...] She's kind of shy, she's not much of a performer, so I don't know if she'd like to get up in front of a bunch of people. But maybe someday. Yeah, I'll have a daughter who does that. (FMI 258, 2002: 37).

Informantens erfarenheter av Luciafirandet är tillräckligt positiva för att hon ska önska att det ska bli en familjetradition att ha döttrar med i *Lucia Festival*. Här blir Luciafirandet, där sång utgör en viktig beståndsdel, en speciell rit där man visar upp sin härstamning och sin etnicitet. På så sätt kan Luciafirandet och musiken ses som symboler för informantens finländska bakgrund och ett sätt att iscensätta denna.

Gammaldans

Finländsk gammaldans var något som alla mina informanter har kommit i kontakt med på ett eller annat sätt. De har hört be-

rättelser om hur föräldrar och morföräldrar har träffats på danser, de har besökt dansplatser i Finland och en del har också dansat själva (FMI 258). I en informants barnoms hem fanns det en grammofon, som familjen brukade spela skivor med gammaldans på. Hon säger det rakt ut: *"I love Scandinavian music!"* Polka och schottis är fortfarande hennes favoritdanser:

Yep, even to this day, if I went somewhere and they'd put on a polka, I would have a hard time to sit still. Yeah, I enjoy those best. But, you know when we came to Finland and we went to that dance, out to that lake out there, and I was just in seventh heaven, 'cause that was just my kind of music. [laughter] Old fashioned I guess, I don't know (FMI 258, 2002: 29).

Informanten förknippar dansandet med gamla tider, men hennes uttalande visar att hon kände sig hemma på dansplatsen, då musiken var välbekant. Musiken hjälpte informanten att identifiera sig med föräldrarnas hemland, som hon besökte för första gången. Här skapar musiken band över rumsliga avstånd och dansbanan blir en scen där informanten kan uppvisa sin likhet med de finländska släktingarna och kanske också sin glädje över att geografiskt vara "hemma" för första gången (FMI 258, 2002: 29).

Körsång

En informant är djupt engagerad i en de finlandssvenska körerna på den nordamerikanska västkusten. Hon berättar att hon gick med i kören efter pensioneringen för att den gav henne en möjlighet att återknytta till sina finländska rötter:

[...] when my father and mother died, there was a great vacuum there. There wasn't really any contact with the Swedish Finnish community. So it was just a, just a treat to get into this choir and I just love the people in it, Johanna. If you, you have no idea how wonderful they are. Sturdy, strong, loyal. Patriots of Finland, but also intelligent enough to love this land. I just love them. (FMI 258, 2002: 32)

Medlemmarna i Runebergskören, Vancouver B.C. på Halloween-maskerad år 2001. Finlandssvensk repertoar och nordamerikanska högtidligheter går alldeles utmärkt att kombinera. (FMI 258)

Körmedlemmarna som personer är alltså en viktig del av körverksamheten. Tillsammans med dem stiger informanten bokstavligen upp på scenen och agerar ut sin finlandssvenskhet. Informanten är därför fast övertygad om att kören bör fortsätta att sjunga en stor majoritet finlandssvenska sånger:

And, I'm so anxious that the choir keeps firm control over the songs that are chosen for us to sing, and not start reverting to cute little English songs [...] I don't want to start singing songs from *Sverige*. Although some of the songs are beautiful, but I don't want to, cut that chord between us and the Finnish Swedish in Finland. Very strong in me (FMI 258, 2002: 32).

Här visar informanten att kören representerar hennes band till Finland genom en medveten styrning av repertoaren. Genom en mestadels finlandssvensk repertoar känner hon likhet med finlandssvenska körsångare på andra sidan Atlanten. Hon låter kören bli ett slags finländsk storfamilj, vilket ger den finländska sången karaktär av ett identitetsförstärkande medel.

Dragspel ger finländsk stämning

Informanterna berättar också om tillställningar då dragspelmusik använts för att ge en finländsk atmosfär. Ett exempel är firandet av en 40:de bröllopsdag, vilket gjordes som en skandinavisk midsommarfest. Man ordnade finländsk mat, så som köttbullar och inlagd sill, blomsterarrang-

emang i form av en midsommarstång i miniatyr, men även en dragspelare hyrdes in för att spela – och därmed förstärka den finländska stämningen. Ett annat exempel är kyrkans julfirande. Några veckor före jul ordnas där ett svenskt smörgåsbord. Kvinnorna klär sig om möjligt i folkdräkt och även här engageras en dragspelare, vars uppgift är att producera bakgrundsmusik. Jag ser det som att dragspelmusiken används som symbol av emigranterna. De har gjort den så till den grad finländsk att den kan användas till att ge en fest en skandinavisk prägel, och därigenom iscensätter de sitt ursprung. Musiken kan därför användas för att skapa eller för att intensifiera en finländsk eller skandinavisk stämning (FMI 258, 2002: 37).

Avslutning

Nu vill jag avsluta med några tankar om att sprida folklore, eller kultur i stort för den delen, i en situation som emigranternas. Efter att ha gjort mitt fältarbete i USA insåg jag hur beroende av de äldre generationerna emigrantättlingarna är då det gäller enkulturation in i den finländska kulturen i en omgivning där finländska nätverk saknas. Tydligast syns detta inom "blandäktenskap" där den finländska föräldern avlidit medan barnen var små. Dessa barn vet i det snaraste ingenting om Finland och därför känner de sig inte heller som finländare. Detta att barnen är så beroende av de

äldre generationernas inställning kan också leda till osäkerhet om vilka identifikationer som gäller. Ett exempel är informanten som berättar att hans finlandssvenska far inte ville lära barnen svenska, då det var krig i Europa. Däremot fick sonen höra att han skulle bli olycklig om han inte gifte sig med en finlandssvenska (FMI 257, 2002: 4). Det är inte konstigt att barnen får ett splittrat förhållningssätt till det finländska ursprunget efter att ha blivit utsatta för så blandade budskap. Här i Finland får vi via skolor och andra instanser en viss bild av finländskheten inplanterad, vilket skapar vår känsla av nationell likhet.

Många 100 000-tals finländska emigrantättlingar har överhuvudtaget inga känslor för – eller ens någon vetskap om – sitt finländska ursprung. Finlandssvenskarnas ättlingar tror till exempel ofta att de härstammar från Sverige. Mitt material representerar följaktligen de välanpassade emigranter som är medvetna om sitt finlandssvenska ursprung och som tillhör den skandinaviska gemenskapen i Nordamerika. Det är dem jag som forskare på besök lyckas spåra upp – men många amerikaner med finlandssvenska rötter faller utanför nätmaskorna.

NOTER

¹ *Emic* används för att beteckna en grups egna beteckningar, medan *etic* används för att beteckna den utomstående vokabulär för samma företeelser.

² Här ser vi ett exempel på begreppsförvirringen – i Nordamerika används det helt enkelt inget bra ord för finlandssvenskar, så man får lov att helgardera sig. Inte konstigt att många väljer att använda *Scandinavian* eller *Swedish* istället! Jfr s. 51.

³ Informantens föräldrar talade österbottnisk dialekt i hemmet, och hon använder därför barndomens svenska beteckningar för sina finlandssvenska släktingar, så som *mamm*, *moster* och *farbror*.

Dragspelsmusik används av emigranterna för att ge en finländsk stämning på olika tillställningar. Denna norska dragspelsare stod för bakgrundsmusiken på Swedish Finn Historical Societys årsmöte 2002. Musiken är alltså viktigare än musikerns nationalitet. (FMI 257)

Källförteckning

Opublicerade källor

Vasa

Finlands svenska folkmusikinstitut

FMI 140 Amerikabesöket 1993

FMI 257 Amerikaexpeditionen 2002
2002: 4

FMI 258 Amerikaexpeditionen 2002

2002: 29

2002: 32

2002: 37

Litteratur

Ahlbäck, Ragna m.fl. 1976: *Amerikatrunken*. Helsingfors.

Alsmark, Gunnar 1997: Inledning och En svensk uganda-indier! *Skjorta eller själ*. Lund.

Dahlbacka, Ingvar 1994: *Svensk-finska evangelisk-lutherska församlingen af New York City 1919 – 1935*. Skrifter i praktisk teologi vid Åbo Akademi 39. Åbo.

Häggman, Ann-Mari 1996: Sångerna som gav finlandssvensk identitet. *Folk och musik*. Årsbok utgiven av Finlands svenska folkmusikinstitut. Vasa.

Häggman, Ann-Mari 2001: Finlandssvenska amerikamigranternas musik. *Musik, möten, mångfald*. NNF Publications 8. Åbo.

Linde-Laursen, Anders 1997: Främmande böjningsformer av det danska. *Skjorta eller själ*. Lund.

Lindström-Best, Varpu 1981: *Defiant Sisters*. Toronto

Lundberg, Dan 2001: Individens fokus. *Musik, möten, mångfald*. NNF Publications 8. Åbo.

Myhrman, Anders 1971: Finlandssvenskarna i Amerika. *Emigrationen och dess bakgrund*. Svenska kulturfondens skrifter V. Ekenäs.

- Roinila, Mika 2000: *Finland-Swedes in Canada*. Turku. Migration studies C14.
- Ronström, Owe 1992: *Att gestalta ett ursprung*. Stockholm.
- Wester, Holger 1971: Emigrationsforskningens aktuella problem i Finland och de övriga nordiska länderna. *Emigrationen och dess bakgrund*. Svenska kulturfondens skrifter V. Ekenäs.
- Österlund-Pötzsch, Susanne 2003: *American Plus*. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 658.

SUMMARY

Lucia, accordion music and singing

Approximately 73,000 Swedish-speaking Finns left Finland to seek their fortune in North America during the decades before and after the turn of the 20th Century. Today, the following generations of these emigrants constitute the group of Swedish-speaking Finns in North America. This article explores how they describe the role of Finnish music in their lives and how they use music for staging their ethnic identity.

Finnish, Scandinavian and Swedish emerge as central concepts – many informants choose to refer to their identity by the latter two terms. I see this as an illustration of emic and etic perspectives on the same phenomenon. I regard the emigrants and their descendants as an ethnic group whose members define themselves by certain criteria and use music, among other things, to do this. In their narratives, the informants show that they possess a complex, situationally dependent identity. Their Finnish origins become

an exotic bonus in their North American everyday lives. Thus, Finnish music can be used as a symbol for the Finnish identity of the emigrant group. Music is a gratifying symbol as it creates strong feelings of community.

Music is a non-material ingredient in our lives, the specific nature of which we do not always actively consider. However, the informants talk about singing, dancing, phonograms, choirs and background music, all with Finnish connections. When celebrating annual festivities, for example the Lucia Day (13 December), or important stages in life such as christenings, Finnish music and accordion music in particular is frequently used. It gives the occasion a Finnish atmosphere. Music establishes a connection to past times and shows younger generations what is important – it can even be used to teach languages. Music can be utilized to keep a group together. It can express feelings of nostalgia and homesickness. The favourite nostalgic song among the informants is *Hälsa dem därhemma* (Greet the Folks at Home). Using music, the emigrants can define themselves as Finnish in relation to the surrounding world.

The situation of these emigrants concerning enculturation is unusually vulnerable. The children are totally dependent on the older generations, as they lack schools and other institutions that in Finland implant a certain image of Finnishness. The informants whom I have encountered represent a well-adapted emigrant group that is part of the Scandinavian community in North America. Many other emigrant descendants are not even aware of the fact that their ancestors came from Finland and researchers are unable to get in touch with these persons.